

DIY kulturatik auto-eraikuntzara. Norbanakoaren identitatearen eraikuntza

Laburpena: Arkitekturaren arloan autoeraikuntzak aldare ekonomikoari erantzuten dio gehienetan, baina lagun artean, auzolanean edo bestelako formuletan eraikuntza gauzatzen denean, badira DIY (Do It Yourself) kulturatik eratorritako ondorioak komunitatearen eraikuntzan.

Abstract: The auto-construction in architecture use to answer to an economic variable, but when constructing with friends, neighborhood people or another similar way, there are a lot of conclusions coming from the DIY culture.

Zigor Iturbe
Arkitektoa eta EHUko
ikerlarria

Key-words: Self-construction, Do It Yourself, Identity, Subculture, DIY

Gako-hitzak: Auto-eraikuntza, D.I.Y. (Do It Yourself), Identitatea, Subkultura, Brikolajea

Jasotze-data: 2014-11-21/Onarpen-data: 2014-12-19

Autoeraikuntza, norbanakoa eta identitatea

Norbanakoa eraikitzeke bidean, habitatu duen espazio horren eraikuntzan haren esku-sartzeak nolako garrantzia duen luze irakatsi digute psikoanalisiak, arteak eta soziologiek besteak beste. Espazio fisiko edo/eta onirikoaren eraikuntza bestearekin partekatzen dugunean, komunitatearen eraikuntzaz ari garela esan genezake. Azken hori, komunitatearen eraikuntza, modernismoaren garapenarekin neurri batean baztertzen joan den eragiketa dela hautematen da, gehiegizko industrializazioa jasan duen merkatu batean guztiz bukatutako eta bere baitan itxiak diren objektuak kontsumitzen ditugun heinean. Ez dago esku-sartzerik objektu horietan, nahiz eta esanahi jakin batekin eraikitako/ekoiztako objektuak izan.

Ekonomiaren zikloak denboran zehar aldakorrek izan diren bezala, ekonomiari lotutako joera eta modak ere aldakorrek izan dira eta kontsumo-merkatua ere hari egokitu zaio: merkaturatutako produktua ezin baduzu erosi, egin ezazu zeure kabuz edo DIY (Do It Yourself) bezala ezagutzen dena. Akronimoa nahiko berria bada ere, haren esanahiaren erabilera ez da horren berria. Ez dira urruti geratzen gure etxeetan josteko makinak, adibidez, zeudeneko garaiak, eta nahiko gertu geratzen zaizkigu beren kamisetak serigrafiaz dituzten lagunak edo etxeko loreontzian tomateak ekoizten dituztenak. Kasuan kasu, beharrian ekonomikoak bultzatutako joera izan daiteke eta, beste askotan, norbanakoaren eraikuntza horretan nork bere aztarna uzteko edo besteekin zerbait partekatzeko nahia.

Arkitekturaren arloan autoeraikuntzaz ari garenean, aldaera ekonomikoak badu pisu garrantzitsua horrek dakarren

inbertsio handia dela-eta, baina komunitatearen eraikuntzak ere pisua hartzen du lagun artean, auzolanean edo bestelako formuletan eraikuntza fisiko hori gauzatzen denean. Industria nagusitik aldentzeko ariketa egitean, kontrakultura moduko bat sortzen da, identitate propio bat eraiki eta lekukoa izan eta elkarbanatzea direlarik mahai gainean jartzen diren eragiketa nagusiak.

Denboran zehar iraganera begiratzen badugu, autoeraikuntza ez dela batere berria ikus dezakegu. Gogora dezagun arkitekto tituludunak edo akademikoak ez direla parte hartzen hasten eraikinen proiektuen arduruan XVIII. mendearen azken hamarkada eta XIX. mendearen hasiera arte. Testuinguru jakin batera egokitzen ziren eraikinak altxatzen zituzten lekuan lekuko espezializatu gabeko eraikitzaileek eta ez zegoen konposizio zein forma landurik bilatzeko asmorik (Iturralde, 2011: 14). Tokian tokiko materialak erabilia baliabideen ekonomia ardatz zuten auzolanetan antolatutako prozesuak ziren askotan, haien autonomia eta taldearen identitatea eraikitakoan islatzen zelarik.

DIYren jatorria eta fenomenologia

Fenomeno honek zera bilatzen du, edonork sor lezakeela, bere jatorri eta formazioa edozein dela ere, langilearen eta sortzailearen arteko lerroa apurtuz. Espezializazioa ezetzatu eta langilearen eta sortzailearen arteko lerroa haustea da bilatzen dena. Edozein pertsonak ekoiztea, banatzea edo promozionatzea baimentzen du gizarte kapitalistaren zenbait arau eraziz. Merkatuak agindutakoaren gainetik gauzak egiteko norgehiagoka jarrera batetik abiatzen da DIY mugimendua, autogestioa osagai oso garrantzitsua

delarik. Hau guztia 70eko hamarkadaren hasieran doa forma hartzen eta Situazionismoa bezalako mugimenduekin erlaziona dezakegu, zein Guy Debord edo Vaneignen intelektualek bultzatu zuten eta joera nagusien kulturaren kontroletik at jardun eta egoerak sortzean oinarritzen zen.

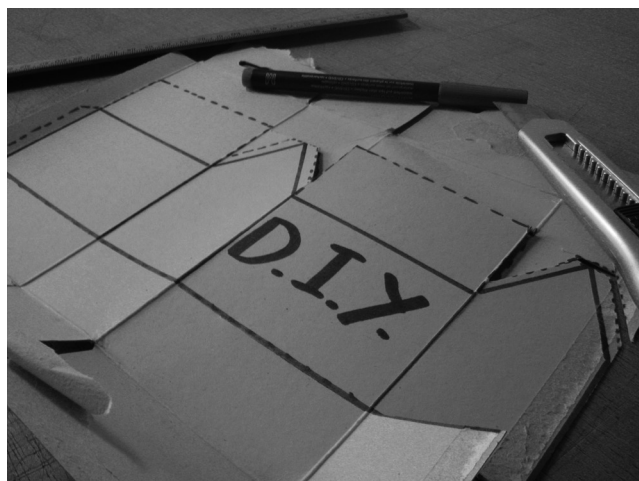
Hala ere, ez da erraza izaten DIY praktikatzen dutenen eta profesionalen arteko ezberdintasun argirik egitea, askotan aisialdiko jarduera bezala klasifikatu izan delako, eta, Paul Atkinsonek¹ adierazten duenez, hori izan daiteke 50eko hamarkadan objektuen eraikuntzaren zenbait prozesutan galdutako espezializazioaren ondorioz erabiltzaileak objektuak muntatze prozesu batez bukatzeak bideratutako ondorioa (2006). Hala ere, DIY mugimendua 60ko hamarkadatik 90eko hamarkadara gertatutako mugimendu kontrakultural eta artistikoen markoen barnean sortutakoa dela adierazten dutenak ere badaude. Batez ere, 80ko hamarkadako punk mugimendua eta 90eko hamarkadaren hasierako Riot Grrrl mugimendu feministarekin aldarrikatutako mugimendua dela esan daiteke. Bestalde, DIY kontzeptu kultural bezala ulertzeko, haren etika edo kultura ezagutu behar dira. *Underground*-ean jatorria duen ekoizpen kontrakulturaltzat har dezakegu, eta underground kulturaz hitz egitean Mario Maffi-ren esanetan: "Estatu Batuetako eta, ondorioz, beste herrialde batzuetako nerabeen (eta ez eskusiboki) subkulturaren alderdi batekin identifikatzen da. Beraz, underground-ak 'sentsibilitate berri' hura (eta haren produktu kultural eta sozialak) adierazten zuen, zein jatorriz 50eko hamarkadan jaio zen eta ondorengo hamarkadan 'kultura berri', 'kultura alternatibo' edo 'subkultura' bihurtu den" (Maffi, 1979: 13).

Egun kultura mota horrek kohesio-egitura bat dakar, zeinen errefortzu eta interesak tradizioa berrasmatzera bideratuta dauden, osatzen duten alderdien remix baten bitartez eta tradizio horren aurka borrokatuz, parodia, ironia eta zinismoa erabilita. Zinismoa eta parodia estrategia erabakigarri bihurtzen dira DIY barnean, batez ere, protesta politikoa bitartez egoera soziala aldatzearen ezintasunari aurre egiteko. Mainstream edo korrante nagusia DIYk sortu eta ekoiztutakoa bereganatzen saiatu bada ere, DIYk underground kulturarekin duen harremanak zuzena izaten jarraitzen du, merkatuan aurkitutakotik bereiziz.

Merkatua

DIY kulturak "eskuz egindako"tik harago doan esanahi zabalagoa dauka eta ohiko artisautza-teknologiaren produkzioarekin kontrajarritako logika gainditzen du. 50eko hamarkadan etxeetan profesionalen laguntza gabeko hobekuntzez aritzeko erabiltzen hasi zen termino bat da. Beste izen batzuekin ezagutu daiteke, indie craft edo craftivism kasu, eta guztiek sormen-lerro bat definitzen dute: duela hamarkada batzuetatik hona subkultura bat eraiki dute eta bizitzeko modu edo estilo berri bat egituratu dute (Hubbel, 2011: 48).

Dick Hebdigek 70eko hamarkadan aipatu bezala, subkultura talde kultural bat bezala uler dezakegu, zeinek kultura nagusiarri kontra egiten dion edo osagarri bihurtzen zaion, irizpide estetiko, politiko edo sexual jakin batzuk

¹ Paul Atkinson Cardiff Unibertsitateko soziologo ikertzailea da.

partekatzearen arabera. Subkulturaren definizio horrekin talde edo "tribu"en helburua kultura hegemonikoarekin ezberdintasuna modu argi batean adieraztea bazen ere, egun Sarah Thornton²-ek dio subkulturek bilatzen dutena estilistikoki desberdintzea dela, merkatuarentzat oso interesgarriak diren kontsumo-talde bihurtuz. Horrela, industria kulturalari merkaturatua zatitzen laguntzen dion "subkulturaren kapital" batekin aurkitzen gara, subkultura talde desberdinentzat produktu desberdinu bat eskainiz, subkulturak mainstream-ari aurka egin baino haren osagarri bat bihurtzen direlako.

Diseinua betidanik egon da kontsumo-kulturari lotuta. XIX. mendearen amaieran diseinua barneratzen lehenengoetarikoak Cole eta Muthesius izan baziren ere, diseinuaren eragin-eremua merkaturako produktuen fabrikaziora murriztu zuten (Margolin 3, 2002). Produktuak seriean ekoizteak artisautzaren garrantzi soziala minimizatu zuen, baina bestalde, nolabaiteko garrantzia zuen jarduera kultural bihurtu zen objektu paregabearekiko interesaren gorakadarekin artisauek objektuan utzitako hatz errepikaezina dela-eta.

Seriean ekoizteak dakarren despertsonalizazioa ekidin nahian, fabrikatzaileak formulak bilatzen jardun dira, kontsumitzaileek azken urteetan "objektu bakarra"rekiko garatu duten nahi hori asetzerara bidean. Produktuen pertsonalizazio-maila hori aldakorra da ekoizle, produktuen tipologia, material edo erabiltzaileen arabera. Horrela, tunning-aren kulturak edo Ikea bezalako enpresek eraldaketarako aukera irekiak uzten dituzten diseinuen merkatu bat sortu dute eta lehenago aipatutako "kapital subkultural" bat sortu.

Industria Iraultzatik hasita, korporazio handien monopolioak ekidin nahi izan dituzten mugimendu eta tendentziak egon dira. DIY iraultzak, adibidez, John Ruskin-ek bultzatutako mugimendua gogorarazten du kasu askotan, zeinek nostalgia erromantiko batetik abiatuta lan egiteko modu egiazkoago bat errebindikatzen duen, ekoizlea landutako materialera gerturatuz (Postrel, 2007). Eskuz egindakoa ez zen originaltasunaren zigilua objektu paregabean soilik, artista-artisauari produktuarekiko esku-sartze zuzena itzultzea baizik.

Jarrera kritiko bat adierazten da gauzak egiteko modu honetan, non norberak dituen objektuak kudeatu eta berriz diseinatzen dituen helburu ezberdinekin: ezinbesteko beharrian edo jabe garen baliabideen kudeaketa, produkzio-sistemari kritika bat jaurtitzea, edo helburu ludiko eta apaingarriekin gauzatzea.

DIY kulturaren ezaugarri nagusietako bat zera da, tradizio artistiko eta ingeniarietakoan balioztatze profesionalik bilatzen ez duen mugimendu bat bezala sortzea. Jarduera horren egiteko nagusia emaitzak eta sortze-prozesuak sozialki elkarrekin banatzea da (Stevens, 2009).

2 Sarah Thornton Soziologian doktorea eta *The New Yorker* eta antzeko aldizkarietan arte-idazlea.

3 Victor Margolin diseinu sozialaren definizioari ekarpenak egiten dizkion diseinuaren teoriagilea da.

Brikolajea eta artearen aldaerak arkitekturan

Arkitekturan autoeraikuntzaz ari garenean ezinbestekoa zaigu brikolajea aipatzea, hiru-lau oholekin egindako etxerako apalategi batetik auzolanean lastozko hormadun etxebizitza baten eraikuntzara doana. Arestian aipatu ditugun subkulturak langile-klaseei dagozkie orokorrean eta kultura kontsumistak dira (subkultura talde batzuek kontsumo mota batzuk baztertzen dituztenean ere, punk-en kasuan bezala) estiloak definitutako kontsumoaren erritual bereizgarriekin azaleratuz taldearen ezkutuko nortasuna eta esanahi debekatuak.

Subkulturaren estiloen egituraketa azaltzeko, egokia dirudi brikolajearen kontzeptua erabiltzeak. "Inguratzen gaituen munduari gizaki primitiboak pentsamolde ez-tekniko, jantzigabe batez erantzuteko moduz ari da brikolajea. Prozesuak konkretuaren zientzia bat inplikatzeko du, logika ez izatetik urruti, zeinek zehaztasunez sailkatu eta banatzen dituen eguneroko gertakarien egiturak gurea ez den logika baten bitartez. Ingurune bati ad hoc emandako erantzun bat bezala, inprobisatu edo asmatutako egiturek naturaren eta gizartearen arteko ordenatzearen homologia eta analogiak ezartzeko balio dute, eta, horrela, mundua behar bezala azaltzen dute, bizigarri eginez" (Hebdige, 1979: 143).

Collage surrealista baten autorea bailitzan, "hasiera batean bateraezinak diren bi errealitate elkarren ondoan itxuraz inkongruentea den eskala batean ezartzeagatik bereiz dezakegu subkultura brikolajeazalea, eta hor sortzen da batasun esplosiboa. (...) Collage esaten duenak irrazionala diola" adierazten du Max Ernst-ek (1948). Modalitate anarkiko hauen erabileren adierazle nagusietakoa punk mugimendua dela esan genezake, distortsio eta deformazioaren bitartez esanahiaren berrantolaketa egiten saiatu zena (Hebdige, 1979: 146).

Ildo horretatik abiatzen dira Gordon Matta-Clark bezalako artista plastikoak 70eko hamarkadan arte-galeriarekiko loturak apurtu nahian (beren lanak erakusteko orduan, ironikoki, neurri handi batean arte-galerien egiturara bueltatu baziren ere). Matta-Clark-en lanak artearen eta arkitekturaren arteko elkarrizketa bat ezarri zuen azken horren eremuan. Artistaren proiektuak jabetza baten lerroak eta espazio publikoaren banaketak jasandako jazarpena begi-bistan jartzea bilatzen du (Graham 4, 1993: 247).

Aipatzekoak dira Matta-Clark-en "Splitting" (1974) eta "Alteration of a Suburban House" (1978). Lehenengoaren kasuan, artistak eraikinean dauden egiturak erauzten ditu eta fatxadetan islatzen den arrakala handi bat sortzen du eraikinean. Ez da ezer berririk gehitzen. Publiko/pribatuaren eztabaida jartzen da mahai gainean berorren egoera irauliz. Horrekin batera, dekonstruktibismoaren oinarriak ezartzen dira, F. Gehry bezalako arkitektoek bereganatuko dutena.

"Alteration of a Suburban House" lanaren kasuan, etxe suburbano baten fatxada osoa ezabatzen da eta beirazko

xafla garden batez ordezkatzeko da, etxearen barrualdea kaletik ikus daitekeelarik. Ohiko etxe suburbanoaren fatxadak jabearen nortasuna sozialki zehaztutako sinbolo nostalgikoen bidez adierazten duen bitartean, "Alteration of a Suburban House" lanean bere nortasun pertsonala ezabatzen zaio komunitateak definitutako testuinguru arkitektonikoa seinale konbentzionalak beharko lukeen tokian adieraztean, ezabatutako fatxadan alegia. Eraldatutako etxea arkitektura edo arte gisa uler genezake. Bere ingurune testuinguruan, DIYren aldaera eszentriko bat balitz bezala uler zitekeen, baina goi-mailako arkitektura gisa ere uler zitekeen modaren arabera. Lan horrek badu parekotasunik Mies Van der Rohe edo Philip Johnsonen beirazko etxeekin.

Bibliografia

Graham, D. (1993): *Rock, mi religión*, Alias, Mexiko, 142-146 [ISBN: 9786077818038].

Hebdige, D. (1975): *Subcultura. El significado del estilo*, Paidós Comunicación.artzelona, 142-146 [ISBN: 84-493-1609-X].

Hubbell, L. (2011): "DIY Craft: Therapy, Irony or Handmade Hell?", *Surface Design Journal*, 2, 48-53.

Iturralde, K. (2011): "Arkitektoetik gabeko eraikuntza, Arkitektoetik gabeko arkitektura", *Aldiri. Arkitektura eta abar*, 14, UEU, Bilbo.

Maffi, M. (1975): *La cultura underground*. Anagrama,artzelona.

Margolin, V. (2002): "The designer as producer", *ICSID News*, 1-3.

Postrel, V. (2007): "Your Design Here", *Print*, 61(2), 107-111.

Stevens, D. (2009): "DIY: Revolution 3.0-Beta", *American Craft*, 69(5), 50-52.

///

4 Dan Graham Estatu Batuetako artistak *Rock, my religión* (1993) liburuan rock mugimenduaren fenomenologia soziala aztertzen du eta kultura horren aldaera artistikoek arkitekturan izan duten eragina ondorioztatzen du kasu askotan.